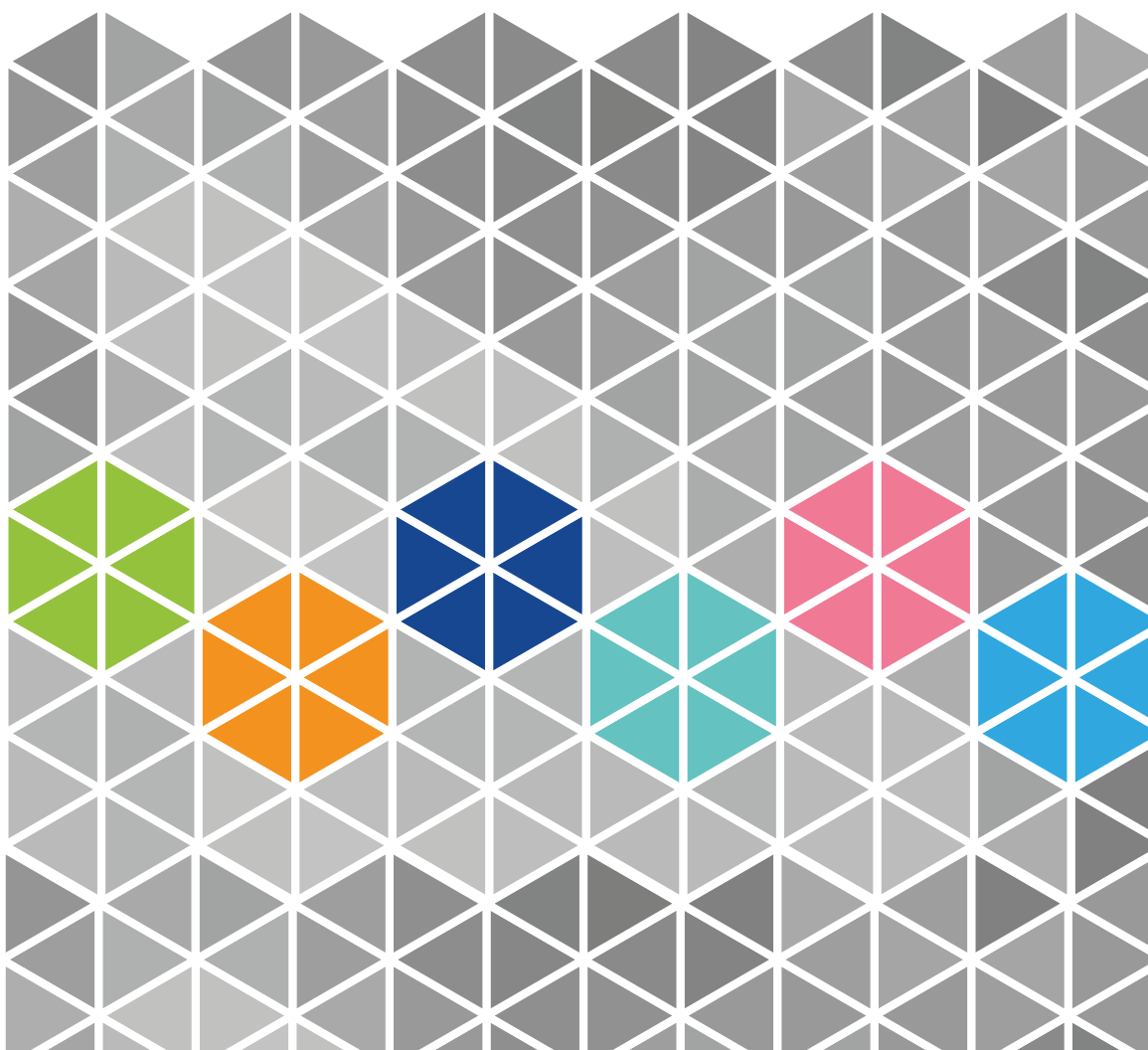

**FORUM ZA
SLOBODU
ODGOJA**

Građanski odgoj i obrazovanje za vrijeme epidemije: lekcije i preporuke

Mario Bajkuša, Maja Šarić, Daniela Pecolaj
Forum za slobodu odgoja

PROJEKT

PARTNERI

DONATORI

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

IZDAVAČ Forum za slobodu odgoja

ZA IZDAVAČA Mario Bajkuša

AUTORI Mario Bajkuša, Maja Šarić i Daniela Pecolaj

DIZAJN Mario Bajkuša

PRIJEDLOG CITIRANJA Bajkuša, M., M. Šarić i D. Pecolaj (2021.) Građanski odgoj i obrazovanje za vrijeme epidemije: lekcije i preporuke. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.

Zagreb, svibanj 2021.

Publikacija je nastala u sklopu projekta "Učimo ih za njihovu budućnost: podrška i osnaživanje učitelja:ica i ravnatelj:ica u izgradnji održive i demokratske škole".

Program sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske iz Švicarsko-hrvatskog programa suradnje. Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Forum za slobodu odgoja i ne odražavaju nužno stajališta Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Uvod

Tijekom samo jednog vikenda u ožujku 2020., hrvatske škole, ravnateljice i učiteljice, ali i škole, ravnateljice i učiteljice diljem Europe i svijeta, provele su najveću transformaciju jednog sustava u poznatoj povijesti: cijeli odgojno-obrazovni sustav je prešao iz školskih u virtualne učionice.

Ova transformacija uzrokovana epidemijom koronavirusa iznijela je na vidjelo inovativnost, kreativnost i prilagodljivost odgojno-obrazovnih radnica (Noorani i Crosier 2020), ali i niz pitanja vezanih za otpornost sustava odgoja i obrazovanja. Pitanja poput osiguranja pristupa obrazovanju svih učenica i prevencije ranog napuštanja odgoja i obrazovanja, planiranja nastave u neizvjesnim uvjetima, digitalnog jaza, brige za dobrobit učenica i učiteljica itd. (Antonowicz, 2020.). Važno je napomenuti kako nijedna država nije bila u potpunosti pripremljena za ovu situaciju što se ogleda u činjenici kako nijedna država "nema univerzalni digitalni kurikulum za poučavanja i učenje" u virtualnom okruženju (Tonković, Pongračić i Vrsalović, 2020.).

Upravo nepostojanje "kurikuluma za izvanredne situacije" je bitno iz perspektive razvoja građanskih i društvenih kompetencija. One mogu biti vrlo lako označene kao manje bitne i zanemarene u ovakvim situacijama, osobito u slučajevima kada su inače postavljene kao međupredmetne, horizontalne, teme u regularnom, službenom, kurikulumu.

Forum za slobodu odgoja je tijekom epidemije provodio projekt "Učimo ih za njihovu budućnost: podrška i osnaživanje učiteljica i ravnateljica u izgradnji održive i demokratske škole" u sklopu kojeg je bio u kontaktu s provediteljicama Građanskog odgoja i obrazovanja (GOO) u školama Krapinsko-zagorske županije i Grada Rijeke. S njima smo stalno razgovarali i razmjenjivali informacije o izazovima poučavanja Građanskog odgoja i obrazovanja u ovim izvanrednim vremenima. Njihova razmišljanja prikupili smo tijekom susreta u Poreču u ožujku 2021. te ih ovdje donosimo, zajedno s uvidima iz literature, kao lekcije i preporuke za budućnost.

Važnost GOO u kriznim situacijama

Prema Kurikulumu za međupredmetnu temu GOO za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (NN 10/2019), svrha GOO-a je oblikovati osobu koja će, vodeći se određenim znanjima, vještinama i vrijednostima, biti aktivna u demokratskoj zajednici. GOO pruža znanje o ljudskim pravima i demokraciji, njeguje komunikacijske vještine i kritičko mišljenje te promiče ključne vrijednosti odgovornosti, ljudskog dostojanstva, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti (usp. NN 10/2019). Kurikulum ističe kako nije dovoljno samo podučavati o ovim temama već ih je potrebno primijeniti u praksi (NN 10/2019).

U tom kontekstu, vrijedi se pozvati na tvrdnju Anje Besand da "ljudi uče kada moraju" (Besand 2020: 8). Kako autorica objašnjava, ovdje se ne radi o motivaciji koja proizlazi iz želje za uspjehom ili strahom od kazne već o nečemu što nam je svima trenutno puno bliže (Besand 2020). Upravo je vrijeme epidemije primoralo ljude da uče o virusima, epidemiologiji, mjerama, važnosti osobne higijene i sl. Primoralo je učiteljice da održavaju nastavu na daljinu, ali je istovremeno otvorilo prostor za učenje o nizu tema usko povezanih s GOO-om (Besand 2020).

Svi zajedno smo učili o važnosti brige za druge, solidarnosti, međuovisnosti svih članica društva te važnosti upravljanja kriznom situacijom u demokratskom društvu. Učili smo o tome kako su upravo krizne situacije vrlo osjetljivo razdoblje, pogodno za ograničavanja ljudskih i građanskih prava zaštićenih nizom međunarodnih i nacionalnih dokumenata. Ili kako se vrlo lako mogu zanemariti demokratska načela i procedure u upravljanju kriznom situacijom. Od ograničenja slobode kretanja građanki, ograničenja slobode okupljanja, nasumične primjene epidemioloških

mjera, ograničenja prava na obrazovanje, nejednakog pristupa cjepivu na početku kampanje cijepjenja pa sve do nejasnih pokušaja sprečavanja širenja epidemije putem digitalnih alata gdje nije bilo jasno kako će se čuvati osobni podaci itd. Ovo je samo nekoliko istaknutih situacija koje pokazuju koliko je bitno poučavati GOO od najranije dobi i prepoznati važnost izgradnje građanske budnosti i odvažnosti.

Ove situacije isto tako ukazuju koliko je važno da građanke znaju što su ljudska i građanska prava, kada se ona mogu ograničiti, što je to načelo razmjernosti, kako prepoznati važnost poštivanja demokratskih načela u donošenju odluka te kako prepoznati vrijeme kada treba progovoriti o nepravdama. Iz perspektive poučavanja GOO-a, ovo je izuzetna prilika za učenike da „bude aktivni građani umjesto da samo uče o aktivnom građanstvu“ (Brett, 2020: 1), što je od posebne važnosti ako se složimo s Audigierom (1999) da su ciljevi GOO-a ostvarivi samo u praksi.

Provoditeljice GOO-a ukazale su na to kako je dio učenica iskazivao nezadovoljstvo s neravnomjernom primjenom pravila jer su osjetili da su neki „jednakiji od drugih“. Nastava GOO-a otvorila im je prostor da o tome razgovaraju, iskažu svoje mišljenje, razviju kritičko razmišljanje te ponude svoje prijedloge. Upravo se tako ostvaruje zadaća GOO-a: poučavanje učenica pravilima i funkcioniranju društva, kritičkom propitivanju istih, te usađivanje temeljnih vrijednosti koje bi tim društvom trebale upravljati (Audigier, 1999) i u kriznim vremenima. Tako im se pruža prilika da razviju vlastite vrijednosti i osjećaj odgovornosti te prepoznaju i koriste vlastita prava (Audigier, 1999). Ne smijemo zaboraviti da će mladi najbolje shvatiti bilo kakvu kriznu situaciju ukoliko su potkovani određenim vrijednostima i sposobnošću kritičkog razmišljanja (Brett, 2020).

Valja ponoviti da je „vrijednost i potreba za građanskim odgojem i obrazovanjem najčešće, ako ne i uvijek, najuočljivija u doba krize, nesigurnosti i poteškoća“ (Audigier, 1999: 40). U takvim situacijama, nastava GOO može poslužiti i kao štit jer nije neuobičajeno da se krizne situacije iskoriste za promoviranje ideja i praksi suprotnih demokratskim načelima. Podsjetimo se samo jačanja desnog ekstremizma tijekom ekonomske krize ili migrantske krize (Veugelers, de Groot, i Stolk, 2017). Ili situaciju u Sjedinjenim Američkim Državama gdje je nakon 11. rujna 2001., donesen zakon „Patriot Act“ koji je vladi davao puno veće ovlasti u nadzoru građanki i njihove komunikacije nego što je bilo potrebno u borbi protiv terorizma (American Civil Liberties Union (ACLU) 2021).

Izrazito je nužno u vrijeme kriznih situacija poznavati prava, tražiti razloge njihova ograničenja, zahtijevati odgovornost i poštivanje demokratska načela jer se upravo u tom vremenu ona stavljaju na kušnju, baš kao i građanska hrabrost i budnost. Situacija s kojom smo suočeni zato poziva na to da ne stvaramo samo građanke budućnosti već građanke sadašnjosti.

Ključne sastavnice GOO u kriznim situacijama

Tijekom rasprave, provoditeljice su istaknule nekoliko ključnih sastavnica GOO-a na koje treba osobito obratiti pažnju tijekom kriznih situacija.

Mentalno zdravlje

Na samim počecima epidemije bio je izrazit naglasak na očuvanju tjelesnog zdravlja te je u skladu s time pravo na uravnotežen život (fizički, psihički, duhovni, moralni i socijalni razvoj) bio ograničen, socijalne interakcije smanjene, a fleksibilnost životnih navika se transformirala. Mjere potaknute epidemijom su iziskivale visoku razinu mentalne prilagodbe novom načinu života. Zbog svega toga, sve više razgovaramo o mentalnom zdravlju, promatramo širinu njegova utjecaja na ljudski život i sve veću potrebu za kvalitetnom raspravom o ulozi odgoja i obrazovanja u očuvanju mentalnog zdravlja.

Održavanje pozitivnog mentalnog zdravlja je "stanje blagostanja u kojem pojedinac ostvaruje vlastite sposobnosti, može se nositi s normalnim životnim stresovima, može raditi produktivno te dati vlastiti doprinos svojoj zajednici" (Herrman, Saxena, i Moodie 2005). Život tijekom epidemije nadilazi svakodnevne životne stresove, zahtijeva socijalnu distancu dok istovremeno, više no ikad, traži povezanost, solidarnost i društvenu koheziju sa zajednicom u kojoj živimo.

Potreba za povezivanjem GOO-a s mentalnim zdravljem je uzročno-posljedični odnos u kojem trebamo težiti očuvanju mentalnog zdravlja učenica i odgojno-obrazovnih radnica kako bi u cijelosti mogle participirati u školskim i društvenim aktivnostima. Učenice koje brinu o svom mentalnom zdravlju, imaju veći osjećaj zadovoljstva, fleksibilnije su i prilagodljivije promjenama, učinkovitije postižu ravnotežu između igre, odmora i aktivnosti te imaju znatno veće samopouzdanje i samopoštovanje (Moradi Sheykhjan 2015). Samim time, sklonije su biti proaktivnije građanke, češće volontiraju, uključuju se u političke procese, poput glasanja i prosvjeda, što posljedično stvara i osjećaj osobne kontrole, djelotvornosti i osjećaja povezanosti sa zajednicom (Flangan i Bundick 2011). Ova kriza je otvorila priliku da se mentalno zdravlje dovede u učionice, što je izrazito bitno kako bismo stvorili siguran prostor za razvoj osobnih i socijalnih kompetencija te emocionalne pismenosti. U kontekstu GOO-a važno je razgovarati o tome kako bi se poticala destigmatizacija psihičkih poremećaja uzrokovanih epidemijom, ali i općenito.

Osobni i socijalni razvoj

Jedna od važnijih lekcija koje su naše provoditeljice prepoznale jest da su učiteljice pored vlastitih stresova uzrokovanih situacijom bile zabrinute kako podučavati nastavni sadržaj putem digitalnih medija, a istovremeno biti usmjerene na osobni i društveni razvoj i dobrobit učenica.

Osobni razvoj odnosi se na to kako učenice razumiju sebe dok društveni razvoj uključuje i to kako učenice razumiju sebe u interakciji s drugima. Unutar školske okoline učenice „testiraju“ društvene vještine, izlažu se društvenim situacijama u kojima stječu znanja. Kroz interakciju raste samopouzdanje, samopoštovanje te odgovornost prema samome sebi i drugima. Važnost osobnog i društvenog razvoja učenica sve više se naglašava kao važan čimbenik poučavanja u školama s ciljem poticanja pozitivnih stavova i vrijednosti, unaprijeđenja vještina upravljanja stresnim situacijama te razvoja vještina rješavanja problema. Za poučavanje GOO-a u krizi, posebno je važno neprestano kod učenika težiti poboljšanju socijalnih kompetencija te samostalnog funkcioniranja, da razumiju i razlikuju funkciju kuće, škole i zajednice.

Izrazito je bitno da se učenice osnažuju vještinama potrebnima za učinkovito prepoznavanje i upravljanje osjećajima, pridržavanja uputa, ali i njihovog kritičkog vrednovanja, suradnje s drugima, planiranja i postizanja ciljeva te donošenja odgovornih odluka. U vremenu izraženog i dugotrajnog stresa još je važnije da učiteljice kroz GOO pružaju učenicama potporu u njegovanju osobnog i socijalnog razvoja s ciljem prepoznavanja vlastitih vještina i kvaliteta potrebnih za samoostvarenje te doprinos zajednici.

Društvo

Epidemija koronavirusa je test društava, vlada, zajednica i pojedinaca. S jedne strane, ova situacija je pokazala niz slabosti u društvima i sustavima, no istovremeno kod građana je probudila osjećaj i potrebu za solidarnošću i suradnjom. Zatvorenost kod kuće stvara osjećaj izoliranosti, otuđenja i bespomoćnosti. Zato su provoditeljice GOO-a istaknule kako treba pomoći učenicama u aktivnostima korisnim za pojedinca i zajednice jer smo u konačnici ograničeni stvarati društveno koristan učinak isključivo individualnim naporima.

Jedno od najboljih rješenja za izaći iz vlastitog ograničenog iskustva je povezati se s drugima što je veliki izazov u vrijeme kada se od nas zahtijeva pridržavanja mjera i preporuka. Unatoč tome, kroz nastavu GOO-a u kriznim situacijama, učenicama

moramo pomoći da razumiju svijet u kojem žive, pružiti im siguran prostor za postavljanje pitanja, raspravu i djelovanje te ih osnažiti pomažući im u pokretanju promjena u zajednicama u kojima žive. Uloga GOO-a je da u krizi pruži snagu učenicama da doprinesu rješavanju onih problema koji su im bliski i važni i pruži prilika da nešto poduzmu u svom okruženju.

Ljudska prava

Uloga GOO-a je neprestano naglašavati važnost pridržavanja demokratskih vrijednosti i poštivanja ljudskih prava koja moraju biti premisa svim (nad)nacionalnim odlukama i odredbama. Kao što je već spomenuto, krizna situacija stvara još nepovoljnije uvjete u društvu što dovodi do veće isključenosti, siromaštva, nasilja i sl., pa treba razvijati osjetljivosti za druge te naglašavati poštivanje različitosti u svakom pogledu.

Potrebno je razgovarati o tome kako nas strah u vrijeme krize te potreba za sigurnošću, vrlo lako mogu nagnati da zanemarimo ljudska prava. Upravo razgovorom o ovim temama, učenice osvještavamo i učimo da aktivnije participiraju u demokratskom društvu te da prate donošenje i provedbu odluka koja se i njih tiču. GOO je dužan podizati svijest i zauzimati realan pristup onome što nova stvarnost znači u globalnom kontekstu te učiti učenice kritičko razmišljanju u novonastalim situacijama.

Nastava povezana sa životom

Događanja vezana uz epidemiju izvanredna su prilika da se nastava GOO-a poveže sa stvarnim životom i da se učenicima otvori prostor i vrijeme da iskažu svoje mišljenje, primjene vještine kritičkog razmišljanja te razgovaraju s drugima uzimajući u obzir demokratske vrijednosti i ljudska prava.

Provoditeljice su tako identificirale niz fenomena o kojima se može raspravljati u sklopu nastave GOO-a:

Tako se može otvoriti rasprava o prirodnim katastrofama koja uključuje i raspravu o solidarnosti i volontiranju, pružanju, ali i zlouporabi humanitarne pomoći, poštivanju ljudskih prava, demokratskom donošenju odluka tijekom izvanrednih situacija, klimatskim promjenama.

Zatvaranje zbog epidemije imalo pozitivan utjecaj na okoliš zbog smanjenje emisije CO₂, poboljšanja kvalitete zraka i smanjenja razina buke u velikim gradovima (Funduk, 2020.). S druge strane tu su i negativne posljedice od povećanja količine otpada koji proizvode domaćinstva, povećanja količina medicinskog otpada (Funduk 2020), do povećanja broja posjetitelja različitim zaštićenim prirodnim sredinama gdje se isto tako proizvodi otpad i povećava utjecaj čovjeka na okoliš. Iz ovoga je vidljivo kako je ova situacija donijela niz fenomena gdje se o epidemiji može raspravljati iz ekološke perspektive.

Kao što su provoditeljice već spomenule, učenice je posebno činilo nezadovoljnima situacije u kojima su neki nešto smjeli i nisu snosili nikakve sankcije dok je drugima to bilo zabranjeno. Različiti oblici nepravde bili su povod za raspravu s učenicama: od okupljanja na javnim mjestima u vrijeme kada to nije bilo dopušteno, različitih događanja koja su se održavala i s kojima su se kršile mjere, pa sve do nejednake međunarodne distribucije cjepiva. Sve ove rasprave mogu se podvesti pod Orwellovu "Svi su jednaki, ali neki su jednakiji".

Epidemija je otvorila i niz tema vezanih za ljudska prava. Tako se s učenicama može raspravljati o tome je li obveza nošenja maske kršenje ljudskih prava, zašto su uvedene neke mjere (npr. distanca) i u kakvom su odnosu s ljudskim i građanskim pravima te kako upravljati kriznom situacijom poštujući demokratska načela. Tu je i pitanje solidarnosti u demokratskom društvu koju treba poticati i podupirati, ali

i otvoreno, odgovorno i kritički raspravljati situacijama kada neki iskorištavaju tu solidarnost.

Uz već spomenutu solidarnost, tu je i naglašena važnost volontiranja u kriznim situacijama, naravno, prikladno dobi osobe. Tako se i u ovoj situaciji nametnula tema volontiranja, osnivanja (virtualnih) školskih volonterskih klubova koji su prikupljali pakete za djecu čiji su roditelji ostali bez posla, odnosno za djecu iz potresom pogođenih krajeva.

Epidemija koronavirusa izazvala je i medijsku epidemija različitih (dis)informacija, a osobito lažnih vijesti na društvenim mrežama. Stoga je bilo potrebno bilo potrebno s učenicama otvoriti i ovu temu te ojačati njihovo kritičko razmišljanje i medijsku pismenost. Bilo je potrebno razgovarati o tome kakvo je naše subjektivno viđenje situacije, a što su činjenice. Učenike je bilo potrebno poticati na vrednovanje izvora informacija te izabiranje pouzdanih i vjerodostojnih informacija. Temu je bilo potrebno prilagoditi uzrastu te dodatno objasniti određene (nove) pojmove.

Na kraju, tu je i tema mentalnog zdravlja svih pa tako i učenica. Kao što je već spomenuto, ova kriza je otvorila priliku da se otvoreno razgovara o mentalnom zdravlju kako bi se učenicama osigurao siguran prostor za razvoj osobnih i socijalnih kompetencija i emocionalne pismenosti.

Predavati GOO tijekom krizne situacije

Provoditeljice su primijetile kako je od velike važnosti da upravo odgojno-obrazovni radnice svojim ponašanjem predstavljaju dobar primjer učenicama: od nošenja maski, pranja ruku, održavanja razmaka do brige o vlastitom mentalnom zdravlju.

Nastava GOO-a se ne smije odvijati u vakuumu. Ono što se događa oko nas mora biti uključeno u nastavu. Upravo u vrijeme kriznih situacija učenice imaju priliku vidjeti kako su teme GOO-a povezane sa stvarnim životom pa čak i primijeniti naučeno (Brett 2020). Rasprave se tako mogu fokusirati na odgovornosti koje imamo, ljudska prava, demokratska načela, ali i prava životinja ako uzmemo u obzir kako su potresi koji su zadesili neke dijelove Hrvatske te su osim na ljude utjecali i na životinje.

Potrebno je i osvrnuti se na i problem lažnih vijesti, uputiti učenike na kritičko razmišljanje i provjeravanje izvora, na provjeravanje točnosti i pouzdanosti informacija. I sami smo mogli primijetiti koliko se i s kakvom lakoćom dezinformacije šire i koje posljedice mogu imati. Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organisation (WHO) 2021) tvrdi da je tijekom prvog tromjesečja 2020. oko 6000 ljudi hospitalizirano zbog dezinformacija o koronavirusu. Dezinformacije povećavaju nepovjerenje i strah te mogu dovesti do ignoriranja preporuka koje mogu biti od životne važnosti (World Health Organisation (WHO), 2021.). Dakle, krizne situacije zahtijevaju od osoba da znaju kritički vrednovati izvore.

Provoditeljice su istaknule kako je sada, više nego ikad, potrebno slušati i čuti potrebe učenica. Iako je ovo redovna praksa provoditeljica, tijekom krizne situacije je to potrebno u puno većoj mjeri. Sukladno tome, moramo biti svjesni da će to možda oduzeti i više vremena te da ćemo morati biti dostupni uvijek i svugdje, online ili uživo. Važno je učenicama naglasiti da ako se nečega boje ili imaju nekakav problem da se mogu obratiti za pomoć unutar skupine ili privatno. Za vrijeme kriznih situacija, važno je učenicama pokazati da su učiteljice i dalje tu za njih te da im je i dalje stalo do njih i njihovog obrazovanja (Dryden-Peterson 2020). Potrebno je posvetiti vrijeme razgovoru o temama koje ih muče te slušati kritike, ideje, potrebe i probleme.

Kako je COVID-19, ali i sve što se desilo tijekom protekle godine imalo znatan utjecaj na psihičko zdravlje, potrebno je ponuditi opuštajuće aktivnosti koje će učenicama na trenutak maknuti misli sa situacije te ih naučiti kako da se nose s ovakvim izazovima.

Provoditeljice su primijetile da kroz opuštajuće aktivnosti, glazbu i fizičke aktivnosti učenicama možemo pomoći da se bolje nose sa svojim emocijama.

Ono što je možda najteže i ne ovisi isključivo o provoditeljicama, jest da digitalni sadržaji i nastava moraju biti prilagođeni svima. Međutim, ono što provoditeljice mogu i moraju je imati na umu da neke učenice nemaju pristup internetu i tehnologiji i tome prilagoditi nastavu. U kontekstu tehnike, trajanja i termina, virtualna nastava se mora prilagoditi svima.

Virtualno poučavanje GOO-a

Kada je u pitanju virtualno poučavanje Građanskog odgoja i obrazovanja, opća napomena provoditeljica je da ga treba svesti na najmanju moguću mjeru i to iz nekoliko razloga.

Najvažniji razlog je što nema izravnog kontakta i komunikacije s učenicama što je bitno za kvalitetnu provedbu GOO-a. Provoditeljice navode kako učenici nisu motivirani te "ispadaju" iz ritma učenja dok se neki učenici niti ne uključuju u aktivnosti. Štoviše, i same provoditeljice navode kako i one "ispadaju" iz ritma poučavanja. U virtualnoj nastavi, prema navodima provoditeljica, učenice su podložnije plagiranju radova i zadaća te su vrlo često po utjecajem roditelja koji im znaju nametati svoje mišljenje što značajno utječe na nastavu GOO-a. Tu je i niz tehničkih problema koji mogu utjecati na kvalitetu nastave poput zvučnih smetnji, slabe internetske veze i sl. Navedeno je kako je bilo dosta logističkih problema zbog preklapanja rasporeda, a provoditeljice ističu i činjenicu kako tijekom virtualne nastave nisu bile u mogućnosti savjetovati se s drugim kolegicama kao što je to slučaj tijekom nastave u učionicama.

Identificirano je i niz prednosti poučavanja GOO-a u virtualnom okruženju. Tako se navodi da su satovi kraći, jezgroviti. Više je vremena za rješavanje zadaća odnosno za pripremu provoditeljice za nastavu. Komunikacija tijekom sata je sažeta, kraća i nije toliko službena. S logističke strane, u nastavu je moguće uključiti više sudionica, a sudjelovanje gostujućih predavačica je jednostavnije i jeftinije što nastavu čini bogatijom i raznovrsnom.

U virtualnom poučavanju GOO-a, provoditeljice, između ostalog, naglašavaju sljedeće preporuke: (a) odrediti točan termin održavanja nastave kako ne bi bilo preklapanja rasporeda, (b) otvoriti veći prostor učenicima da biraju teme koje će se obrađivati, (c) smanjiti domaće zadaće ili ih potpuno isključiti iz nastave i (d) dobro se upoznati s digitalnom platformom preko koje se održava nastava te iskoristiti sve funkcionalnosti platforme (npr. rad u skupinama, ankete i sl.).

Zaključak

Iz drvenih stolaca u (ne)udobnost vlastitog doma. Iz školske učionice u virtualnu. Epidemija koronavirusa preoblikovala je odgojno-obrazovni sustav, tijekom jednog vikenda, iz većinski tradicionalnog načina poučavanja u digitalnu eru prepunu izazova i nepredvidivih prepreka.

Uz to što smo cjelokupne životne navike i običaje bili primorani prilagoditi neuobičajenom načinu života, kao pojedinci i društvo „dobili“ smo još veću dužnost biti „budni“ te pratiti što se događa s ljudskim i građanskim pravima i slobodama. Učili smo i učimo kako bolje brinuti o sebi i drugima. Svatko se pronašao u različitim ulogama te je u skladu s time mogao prepoznati svoju (ne)povlaštenost u ograničenom načinu življenja. Prepoznali smo u posljednjoj godini koliko ovisimo o društveno-političkim okolnostima, o odlukama (ne)izabranih donositeljica odluka, o društvu i uzajamnoj odgovornosti.

Ono čemu se možemo nadati da smo usvojili je pouka kako se demokratske vrijednosti, poštovanje i odgovornost prema sebi i drugome uče od malih nogu te se time potreba za GOO-om u kurikulumu, pokazala još značajnijom. Izrazito veliki izazovi su se našli pred odgojno-obrazovnim radnicama, a Forum za slobodu odgoja je od provoditeljica GOO-a „iz prve ruke“ dobio uvid u stvarno stanje, poteškoće i prilike za ostvarenje punog potencijala GOO-a u kriznim vremenima.

Ključne sastavnice za poučavanje GOO-a osim političke, društvene, kulturne, ekološke, ekonomske i ljudsko-pravne dimenzije, dobile su neizbježan dodatak usmjeren na mentalno zdravlje te osobni i socijalni razvoj. Provoditeljice su nam vrlo jasno objasnile iz iskustva, kako bi učenice postale aktivni građanke, budne i hrabre djelovati u društvu, moraju biti samosvjesne, stabilne, fleksibilne i otporne na raznolikim životnim poljima.

U ovim otežanim okolnostima učenja od kuće, važno je da učenice znaju razlikovati funkciju škole, kuće i zajednice, posebno kad se sve tri sfere odvijaju u istom prostoru. Vrlo je važno da prilikom poučavanja GOO-a osvijestimo kako trenutne neprilike povezati sa stvarnim životom te učenicama pružiti prostor i vrijeme da kritički promišljaju, propituju, razgovaraju kroz prizmu demokratskih vrijednosti i ljudskih prava.

Ono što se pokazalo kao nužnost uloge GOO-a u epidemiji jest u poučavanju valjanog i promišljenog korištenja medija, provjeravanja vjerodostojnosti izvora informacija jer dezinformacije ostavljaju značajan prostor za manipulaciju, a u konačnici mogu imati vrlo negativne i stvarne posljedice na pojedinku i društvo. Važno je slušati učenice i njihova razmišljanja, pravovremeno reagirati i usmjeravati. Važno je da škole i njihovi učiteljice budu štitovi poučavanja o demokratskim vrijednostima te da aktivno potiču djecu na građansku budnost i hrabrost.

Iako odgojno-obrazovni proces uvijek iziskuje izrazito visoku razinu angažmana nastavnog osoblja te prilagodbu nastave, epidemija je školama postavila zaista visoku ljestvicu te su, uz sve navedene izazove, škole su dobile i titulu virtualne utvrde sigurnosti za postizanje obrazovnih ishoda kod učenica.

Ne bismo voljeli nuditi zaključak za sve nastavne predmete, ali ono što su naše provoditeljice istaknule jest da nastava GOO-a zahtjeva nastavu uživo kako bi se ostvarila komunikacija s učenicima, nužna za kvalitetnu provedbu i ostvarenje obrazovno-odgojnih ishoda GOO-a. Unatoč tome što virtualno poučavanje ima svoje prednosti, znatno je više izazova i poteškoća koje mogu dovesti učenike u još nepovoljniji položaj nego inače.

Ono što nam preostaje jest, kao i dosad, nadati se da će GOO pronaći svoje mjesto u nacionalnom kurikulumu kao nastavni predmet te uistinu učenicama biti „kutija s alatima“, uvijek na raspolaganju za svjesnu i aktivnu građansku participaciju.

Literatura

American Civil Liberties Union (ACLU). 2021. „Surveillance Under the USA/PATRIOT Act“. American Civil Liberties Union. 2021. <https://www.aclu.org/other/surveillance-under-usapatriot-act>.

Antonowicz, Laetitia. 2020. Izgradnja na krizu otpornih obrazovnih sustava tijekom i nakon pandemije COVID-19: pitanja značajna za donositelje odluka u području obrazovanja na razini države, lokalne zajednice i škola. Geneva: Regionalni ured UNICEF-a za Europu i Centralnu Aziju. <https://www.unicef.org/croatia/media/4386/file/Izgradnja%20na%20krizu%20otpornih%20obrazovnih%20sustava%20tijekom%20i%20nakon%20pandemije%20COVID-19.pdf>.

Audigier, François. 1999. „Teaching About Society, Passing on Values“. European Education 31 (1): 38–63. <https://doi.org/10.2753/EUE1056-4934310138>.

Besand, Anja. 2020. „The Crisis as an Opportunity to Learn. Or: ‚Collateral Civic Education‘ in the Context of the COVID-19 Pandemic: An Essay in Times of Crises“. Journal of Social Science Education 19: 8–14.

Brett, Peter. 2020. „Civics and Citizenship education in the age of COVID-19“. srpanj 29.

Dryden-Peterson, Sarah. 2020. „Learning and Community in a Time of Crisis“. Harvard Graduate School of Education. 16. travanj 2020. <https://www.gse.harvard.edu/news/uk/20/04/learning-and-community-time-crisis>.

Flangan, Constance, i Matthew Bundick. 2011. „Civic Engagement and Psychosocial Well-Being in College Students“. Text. Association of American Colleges & Universities. 15. travanj 2011. <https://www.aacu.org/publications-research/periodicals/civic-engagement-and-psychosocial-well-being-college-students>.

Funduk, Marina. 2020. „Kako je pandemija COVID-19 utjecala na okoliš?“ Odras (blog). 10. rujan 2020. <https://www.odraz.hr/novosti/zanimljivosti/kako-je-pandemija-covid-19-utjecala-na-okolis/>.

Harding, Sarah, Richard Morris, David Gunnell, Tamsin Ford, William Hollingworth, Kate Tilling, Rhiannon Evans, i ostali. 2019. „Is Teachers' Mental Health and Wellbeing Associated with Students' Mental Health and Wellbeing?“ Journal of Affective Disorders 242 (siječanj): 180–87. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.08.080>.

Herrman, Helen, Shekhar Saxena, i Rob Moodie, ur. 2005. Promoting Mental Health: Concepts, Emerging Evidence, Practice: Report of the World Health Organization. Geneva: World Health Organization.

Moradi Sheykhjan, Tohid. 2015. „Global Citizenship Education for Mental Health Development“. U .

Noorani, Sogol, i David Crosier. 2020. „Focus on: Can the Coronavirus Pandemic Improve Our Schools?“ Text. Eurydice - European Commission. 06. svibanj 2020. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/focus-can-coronavirus-pandemic-improve-our-schools_en.

Tonković, Aleksandra, Luka Pongračić, i Predrag Vrsalović. 2020. „Djelovanje pandemije Covid-19 na obrazovanje diljem svijeta“. Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama 4 (4): 121–34.

Veugelers, Wiel, Isolde de Groot, i Vincent Stolk. 2017. „Research for CULT Committee - Teaching Common Values in Europe“, 220. <https://doi.org/10.2861/339926>.

World Health Organisation (WHO). 2021. „Fighting Misinformation in the Time of COVID-19, One Click at a Time“. 27. travanj 2021. <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/fighting-misinformation-in-the-time-of-covid-19-one-click-at-a-time>.

